

NEMIS TILINI O'QITISHDA ZAMONAVIY DASTURLAR HAMDA RAQAMLI TEHNOLOGIYALAR SAMARADORLIGI

Dadajanova Dilbar Abdurashidovna

Nizomiy nomidagi TDPU,

katta o'qituvchi

e-mail: dadajanovadil@mail.ru

уяли телефон: +99899-831-53-38

Annotatsiya. Multimediya texnologiyalaridan foydalanish talabalarga nafaqat chet tilini o'rganish, balki o'quv jarayonini yanada rang-barang va qiziqarli qilish imkonini beradi. Interaktiv dasturlar va o'yinlar haqiqiy muloqot vaziyatlarini yaratishga, psixologik to'siqlarni olib tashlashga va mavzuga qiziqishni oshirishga yordam beradi. Hozirgi vaqtda kommunikativlik, interaktivlik, muloqotning haqiqiyligi, madaniy kontekstda tilni o'rganish, avtonomiya va ta'limni insonparvarlashtirish birinchi o'ringa qo'yilgan. Bu tamoyillar kommunikativ qobiliyatning tarkibiy qismi sifatida madaniyatlararo kompetentsiyani rivojlantirishga imkon beradi. Mazkur maqolada nemis tilini o'qitishda zamonaviy dasturlar va raqamli texnologiyalarning ahamiyati to'g'risida mulohaza qiladi.

Tayanch so'zlar: muloqot, axborot texnologiyalaridan foydalanish, etakchi component, yuqori motivatsiya, samarali nazorat, interaktiv dasturlar.

Nemis tilini o'qitish shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni talab qiladi, chunki shaxsiy qiziqish bilan muloqotni davom ettirish va berilgan vazifani bajarishdan ko'ra osonroqdir. Talabalarga yo'naltirilgan yondashuv nemis tilida muloqot qilish zarurligini anglatadi. Bu uning shaxsiy his-tuyg'ularini, qarashlarini va boshqalarni ifoda etish vositasidir. Talabani har qanday bayonoti iloji boricha tabiiy asosga ega bo'lishi kerak. Zamonaviy dasturda belgilangan, o'quv maqsadlariga erishish uchun muloqot talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish uchun zarurdir. Zero, muloqot – bu aloqa hamda fikr almashishdir. Muloqotni tashkil qilishda, o'quvchilarning manfaatlariga ta'sir qiladigan, uning shaxsiy tajribasi bilan bog'liq bo'lgan vaziyatlardan foydalanish afzalroqdir, ya'ni, talabalarga yo'naltirilgan yondashuvni to'liq amalga oshirish imkoniyat yaratish talab etiladi.

Zamonaviy ta'limda axborot texnologiyalaridan foydalangan holda axborot qidirish usullarini o'zlashtirish qobiliyati tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Talabalarga mustaqil ravishda qo'shimcha material berish, olingan ma'lumotni tanqidiy talqin qilish, xulosa chiqarish ko'nikmalarini o'rgatish zarur. Chet tilidagi ma'lumotlar bilan ishlash, ayniqsa global Internet tarmog'i beradigan imkoniyatlarni juda dolzarblik kasb etmoqda.

Nemis tilini o'rganishga bo'lgan shaxsiy qiziqish ta'lim muvaffaqiyatining asosiy omili bo'lgani sababli ham, darsda kompyuterlardan foydalanish, o'qishga bo'lgan qiziqishni oshirish vositalaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda, Interaktiv dasturlar mavjud bo'lib, ular topshiriqlarni bajarishda talabani qo'lga kiritgan muvaffaqiyatiga ham, muvaffaqiyatsizligiga ham javob beradi. Kompyuterda o'qitish, o'quv vazifalarini qiyinchilik darajasiga qarab tartibga solishga, to'g'ri qarorlarni rag'batlantirishga va noto'g'ri qarorlarni tanqid qilishga imkon beradi. O'quv jarayonida kompyuterdan foydalanish ko'lami juda katta: o'quvchilarni har qanday grammatik, leksik, fonetik mavzu bo'yicha nazoratdan o'tkazishga, ularning shaxsiy xususiyatlarini inobatga olgan holda, kerakli o'quv materialini kerakli bilim darajasigacha, ma'lum ko'nikmalarni o'rgatishgacha bo'lgan imkoniyatni yaratadi.

Nemis tilini o'qitishda, kompyuter, yuqori motivatsiyaga erishish vositalaridan biridir. Kompyuter dasturlari va o'quv diskleri yordamida bu maqsadga erishish qiyin emas. Faqat disk va dasturlarni sinchkovlik bilan o'rganish, mavzularga, talabani qiziqishlariga qarab, eng mosini tanlash va o'quv materialidan qiyinchilik darajasiga ko'ra foydalanishni davom ettirish imkoniyatini topish kerak. Kompyuter texnologiyalaridan foydalanishga tayyorgarlik o'qituvchidan nafaqat katta moddiy resurslar, aqliy kuch va bo'sh vaqtni, balki kompyuter texnikasi asoslarini bilishni ham talab qiladi. Darhaqiqat, ba'zi kompyuter

disklari dasturlari kompyuterda o'rnatilgan dasturlarga mos kelmasligi mumkin. Kompyuterdan foydalanishda, ko'ngil ochish hamda o'quv maqsadlari o'rtasida to'g'ri muvozanatni tanlash bir xil darajada muhimdir.

Kompyuterning darsda faol va to'g'ri ishlatilishda mavzuning o'ziga xos xususiyati muhim ahamiyatga ega. Nemis tilini o'qitish mazmunining etakchi komponenti – nutq faoliyatining har xil turlarin: gapirish, tinglash, o'qish, yozishni o'rgatishdir. O'quv kompyuteri dasturi – bu o'quvchining mustaqil ishini tashkil etuvchi, uni boshqaradigan va talabalar o'z bilimlarini mustaqil ravishda shakllantiradigan shart-sharoitlarni yaratadigan simulyator, chunki bu, ayniqsa, tugallangan shaklda olingan bilimlar ularning xotirasidan tezda o'chib ketmaydi.

Nemis tilini o'qitishda qo'yidagi mashqlar va metodik usullardan foydalanish mumkin, masalan:

Nutqiy ko'nikma - dialogni o'zlashtirish uchun mashqlar. Ko'pincha bunday o'quv dasturlarida bu jarayon ustidan o'zini nazorat qilish dasturlashtirilgan. Ishning hos bo'lgan turlari, bular masalan:

A) Dialogni bir vaqtning o'zida har bir talaffuz qilingan jumlaning boshqa rangda ajratib ko'rsatish tarzida o'qish.

B) Tanlovli javob bilan dialogni tinglash. Kompyuterga javob berish uchun talaba taklif qilingan variantlardan birini tanlaydi. Bu mashqlar imtihon topshirilgandan keyin beriladi.

C) Mustaqil tuzilgan javob bilan muloqotga kirishish. Bunday muloqot kompyuter tomonidan berilgan har bir savolga barcha mumkin bo'lgan javoblarni o'z ichiga olgan o'quv dasturi bilan ta'minlanadi, shunda u javobning to'g'riligini “tan olishi” va “baholashi” mumkin.

D) Dasturlashtirilgan javob bilan muloqot. Bunday dialogda bir nechta javoblar taklif etiladi, ularning biri yoki boshqasi bilan tanlab to'g'ri munosabat bildirishdir. Agar talaba noto'g'ri javobni tanlagan bo'lsa, unda dasturda nafaqat o'quvchini to'g'rilabgina qolmay, balki uni hazil rejimida ham bajaradigan imkoniyati mavjud. Bunday mulohazalar tinglovchining ijobiy reaksiyasini keltirib chiqaradi va kerakli mahoratni yanada barqarorlashtirishga xizmat qiladi.

E) Dialogda savol-javob. Talaba ishining mohiyati dialogning bir qismini takrorlashda ishtirok etishdan iborat bo'lib, dialogda mavjud bo'lgan va kompyuter ekranida dialog oynasida ko'rsatilgan til materialini asos qilib oladi. Dialogning nutqiy materialini yozib olinadi, uni tinglash mumkin, bu suhbatni qayta ishlab chiqarish sifatini baholaydi. Shu bilan birga, o'quv dasturi o'quvchining muloqotda to'liq ishtirokini simulyatsiya qiladi.

Lug'at, grammatika va sintaksisni o'zlashtirish uchun mashqlar. Qo'yidagi mashqlar samarali, masalan:

A) bo'shliqlarni to'ldirish uchun mashqlar. Qo'llanma o'quvchiga bo'sh jumlar to'plamini taklif qiladi. Agar noto'g'ri javob berilgan bo'lsa, quyidagi senariylar kutiladi:

1) talabaning keyingi vazifaga yoki jumlagacha o'tishini taqiqlash;

2) talabaning keyingi vazifa yoki jumlagacha o'tishi, so'ngra ularni to'g'rilash, ya'ni to'g'ri javobni boshqa rangda ajratib ko'rsatish yoki noto'g'ri javobni bildiruvchi “xoch” belgisini qo'yish;

B) so'zlarni yozishda noto'g'ri harf qora rangda emas, balki kul rangda ajratilgan krossvord shaklidagi mashqlar;

C) jumlar tuzish uchun o'yin shaklidagi mashqlar, bunda talaba kursorni kerakli so'z ustida olib boradi, so'ngra tuzilgan jumlagacha o'tadi va oxirgi ko'chirilgan so'z ortida qoladi. Bunday o'yinning kamchiliklari - bu jumlaning tubdan buzmasdan, oxirgi so'zdan oldin ko'chirilgan har qanday so'zni kerakli joyga ko'chirishning iloji yo'qligidir.

Oddiy darsni kompyuter bilan birlashtirish o'qituvchiga testlar yordamida o'qishni eng samarali nazorat qilish imkonini beradi. Kompyuterda testlarni o'tkazish nafaqat sanoqli soniyalarda testlarning bajarilishini tekshirish, balki ko'plab interaktiv dasturlarda mavjud bo'lgan elektron kundalik yordamida o'rganish sifatining dinamikasini kuzatish imkonini beradi. Bu o'qituvchining vaqtini tejaydi, undan yaxshi maqsadlarda foydalanish imkoniyatini yaratadi, ya'ni o'quvchining bilimini to'g'rilash va yangi materialni ishlab chiqish shular jumlasidandir.

Xulosa qilib aytganda, chet tillarini o'qitishning yakuniy maqsadi—chet tili muhitida erkin yo'nalishni o'rgatish va turli vaziyatlarda to'g'ri javob bera olish, ya'ni muloqot qilish. Ta'lim natijalariga yangi qarashlar yangi texnologiyalarning paydo bo'lishiga va eskirgan texnologiyalardan voz kechishga yordam berdi. Bugungi kunda kompyuter dasturlari yordamida yangi usullar an'anaviy chet tillarini o'qitishga qarshi. Ma'lumki, inson o'rgangan hamma narsani kelajakdagi faoliyatida ishlatishga intiladi. Ma'lumki, bilim, ko'nikma va malakalardan foydalanish transferga asoslanadi va uzatish, avvalambor, ushbu bilim, ko'nikma va malakalardan foydalanish shartlari uchun qanchalik o'qitish shartlariga bog'liq. Demak, talabani sinfda

yaratilgan chet tili aloqasi sharoitida chet tili muloqot jarayonida ishtirok etishga tayyorlash kerak. Bu kommunikativ ta'limning mohiyatini belgilaydi, ya'ni o'quv jarayoni muloqot jarayonining modelidir.

Adabiyotlar:

1. Brettspiele DaF herausgegeben von Anita Pfau und Ann Schmid,Auflage Ernst Klett Verlag GmbH, Stuttgart 2001.
2. Grammatikspiele Deutsch (DaF) herausgegeben von Mario Rinvoluceri und Paul Davis Ernst Klett Verlag GmbH, Stuttgart 2000
3. Лийметс Х.И. Групповая работа на уроке. М.: Наука, 1975. 78-104 с.
4. Нюрнбергские рекомендации по изучению иностранных языков в раннем возрасте. Goethe-Institut München e.V., 2013. – С. 22-23.